

KABINET KURIOZITETA

(Vlada Urošević: *Pariske sveske, s makedonskog preveo autor, Arka – Smederevo, Štrk – Skoplje, 2009*)

Na jednom opštepoznatom internet-sajtu može se pronaći klip u kome kamera prati devojku u svetloj haljini po Parizu, a autorka obavlja potragu prema putanji Bretonove *Nade*. Svojevrsnu potragu za kuriozitetima, za trofejem kojim će je nagraditi objektivni slučaj. U svojoj žanrovski neodređenoj knjizi *Pariske sveske*, makedonski pesnik, prozni pisac i prevodilac Vlada Urošević takođe prati izgubljene korake, što svoje, što one sa kojima se mimoilazio i sučeljavao, a najpre korake francuskih nadrealista. U svojevrsnom melanžu eseja, ispovesti i autopoetičkog zapisa, sa mnogo fotografija, reprodukcija i nekolicinom prevedenih fragmenata iz Bodlera i Bretona, jednom rečju pravom nadrealističkom tekstu, ovaj autor vraća se mitu jednog grada i toliko izazovnom zahtevu za čudесnim. Polazeći od Boderovog usklika „Pariz se menja“ iz pesme „Labud“, a imajući, svakako, u svesti onaj esej Valtera Benjamina u kojem se ističu vidovi preobražaja grada svetlosti i njegova slojevitost predočena u Boderovom delu, Urošević uočava „srodnosti koje je samo jedan dugotrajni i intenzivni proces stvaralačkih privlačnosti mogao da dovede do njihovog konačnog približavanja i prožimanja“. Sa svešću da o tako čuvenom gradu ne možemo imati neposredovan utisak, pisac predočava njegovu nadrealističku strukturu: pomeren fokus, varljivost rubova, magiju pasaža, ključne građevine, kvartove, neobične prizore, egzotične mirise. Taj itinerar za posvećene vodi ne ka izlazu, već ka centru lavirinta, ali je kretanje uvek otežano oneobičenim uglovima posmatranja, kao da grad neprestano podmeće svoja druga lica, premešta svoje pločnike i alhemijski pretače poznato u nepoznato.

Šetnja je inicijacija, znao je to Boder, više puta istakli nadrealisti. Ono što je za Boderu bilo prepričavanje sna, za Bretona je pripovest. To je „Novi duh“, njegova kratka proza u kojoj učestvuju on, Luj Aragon i slikar Andre Deren, u kojoj su obeležene ulice, a radi se o mogućnostima susreta sa intrigantnom mladom devojkom. To je i *Nada*, koja proističe iz ove anegdote, mistični produžetak bića i večiti izazov grada. Kao i Aragonov *Seljak iz Pariza*. Sam pripovedač pohodi mesta gde se mogu pronaći zbirke neobičnih predmeta, bilo da je to drago kamenje, školjke, leptiri, dela *art nouveau*-a, artefakti afričke umetnosti ili egzotične figure iz Okeanije. Ali on je ipak kolekcionar pariskih priča, u kojima se odvijaju nezamislivi susreti, ili se oni začudo ipak ne ostvare, poput onog sa Anrijem Mišoom, koji je umro u bolnici u istoj ulici u kojoj je pripovedač boravio, gotovo da je posmatrao ovu građevinu dok se pitao gde li je nedostupni Mišo u tom gradu-lavirintu te noći. Odvajala ih je samo ulica, ali blizina ne znači mnogo ukoliko ne želiš da budeš pronađen. Slučaj možda udešava susret, ali je podsvest ta koja odašilje poruku. Kao „neočekivani susret šivaće mašine i kišobrana na operacionom stolu“, što predstavlja lepotu kakvoj se Lotreamon divio, a nadrealistički slikari i pesnici istakli kao moto. Ovog poređenja priseća se i Milan Kundera

u svojoj knjizi *Susret*, podjednako esejističko-kritičkoj i ispovednoj, dok razmatra neobičnu sudbinu nadrealizma i bavi se sličnim temama kao i Urošević. Obojica, na primer, razmišljaju ko bi u književnosti bio srodan engleskom slikaru Fransisu Bejkonu. Dok Urošević iscrpljuje svoju listu i ne nalazi adekvatno poređenje, Kundera se priseća Beketa. Podjednako zainteresovano i uključeno saopštavaju nam ova dva autora svoj doživljaj suvremene umetnosti i književnosti. Tek odjednom, ne slutivši ništa, čitalac se obre usred višestrukih susreta i ne zna kome pre da pruži ruku. Mitologija i magija nadrealizma svom svojom živošću obuzimaju ga i vraćaju mu veru u čudesnost pesničkog govora i entuzijazam koji naša civilizacija nesusreta izvirgava ruglu.

Bilo da je reč o nepostojećem dolasku Tristana Care u Skoplje, o kome dadaista začudo govori samo na jednom mestu, ili o boravku Luja Aragona i njegove supruge Elze Triole u Makedoniji, o kojem je ova književnica i komunistkinja ruskog porekla pisala u francuskom listu "Ce soir", pripovedač traga za vezama nadrealizma sa sopstvenim prostorom, sredinom, kao da je sve to uticalo na njegov lični stvaralački put. Još očiglednije takvu paralelu povlači u tekstu naslovljenom „Sentimentalna panorama nadrealizma“: „Kada sam rođen, nadrealizam je imao već deset godina. Te, 1934. godine, Benžamen Pere izdaje zbirku 'Iza granja', Rene Šar – 'Čekić bez gospodara', Pol Elijar – 'Javnu ružu'. U Brislu izlazi, pod naslovom 'Nadrealistička intervencija', specijalni broj časopisa 'Dokumenta 34'. Hans Belmer pravi svoju poznatu lutku. Maks Ernst izdaje jedan od svojih romana-kolaža 'Jedna nedelja dobrote', slika prizore iz ciklusa 'Parkovi u kojima rastu muholovke za avione'. Andre Breton upoznaje Žaklinu Lamba koja će ga inspirisati da napiše 'Ludu ljubav'." I tako dalje. Hronika naizgled potpuno nepovezana i neusaglašena sa pripovedačevim detinjstvom u Debar-mali. Ali samo naizgled. Već prva sitnica iz sećanja, reprodukcija „Večernje molitve“ Žan-Fransoa Milea, upućuje na Salvadora Dalija koji je problematizovao i parodirao ovu sliku. I upravo za tu sliku Dali je rekao da je lepa poput onog Lotreamonovog susreta. Neverovatno? Pisac nas uči da u nadrealizmu nema neverovatnog, kao što nema ni verovatnog. Naredne veze doći će preko modli za kolače ili francuskog rečnika, ali ne preko njegovog jezika, nego ilustracija. I što je predmet niži, običniji, svakodnevniji, preko njega ostvarena veza biće upečatljivija za stvaraoca. „Kada sam počeo da pišem, nadrealizam je kao pokret još uvek postojao. Te, 1952. godine, umire Elijar. Benžamen Pere objavljuje knjigu 'Meksički vazduh'. (...) Andre Breton rezimira svoj životni put i put nadrealizma u radio-razgovorima sa Andre Parinoom.“ U tom razgovoru, Parino na jednom mestu pita Bretona zašto je pridavao toliki značaj onome što drugi nazivaju podudarnostima, a ovaj odgovara da je za njega to – objektivni slučaj – čvorište problema nad problemima, suština odnosa između nužnosti i slobode. U tome smislu i susret, a posebno ljubavni susret, predstavlja vrhunac, koncentraciju čudesnog. Uroševićovo postavljanje sopstvenog životnog i stvaralačkog puta u kontekst svojevrstne hronike nadrealizma izraz je pomenute slobode, takva interpretacija podrazumeva „ljudsku nužnost“ odgovarajućeg tumačenja svog života.

Tako je i sa gradom po kojem je knjiga naslovljena, svako za sebe bira korake koje će u njemu da sledi. Ukoliko taj trag, ta prostorna simbolika, obećava čudesne susrete, on deluje primamljivo, ali i zavodljivo. Nadrealizam ne posmatra mit kao nešto drevno, zamrlo, i moderan svet je prostor u kojem mitsko živi, ali nije svakome lako da u njega pronikne. To može biti kartaška igra u kojoj se umesto kraljeva, kraljica i žandara pojavljuju odabrane

ličnosti nadrealističke mitologije: Bodler, markiz De Sad, Lotreamon, Hegel, Novalis, Pančo Vilja, Paracelzus, Frojd, Alisa, Lamiel, Portugalska kaluđerica i Helen Smit. Vlada Urošević svoju sentimentalnu panoramu privodi kraju prisećanjem na prvi boravak u Parizu 1967. godine. Još uvek živo prisustvo nadrealizma, razgovori, prevodi i slogani na zidovima. „Maštu na vlast!“, kaže jedan od njih. Nekakvim natpisima ova knjiga započinje, drugima se završava. Manifesti ulice, pariske ulice, pravi su rečnik nadrealizma i suptilni putokaz Uroševićev. Jer reč je o tekstu koji se ničega ne odriče, ništa ne doživljava suvišnim i odveć nepesničkim da ga ne bi uvrstio na neki od svojih spiskova. Otuda i kabinet kurioziteta: kao utočište neobičnih kolekcionara i kao originalno žanrovsko određenje Uroševićeve knjige.